

Uitkijken naar Stekeltjes- en Hazelnootmycena, de dubbelgangers van Schijfsteel- en Suikermycena

Lieve Deceuninck - lieve.deceuninck@skynet.be

Schijfsteelmycena en Suikermycena worden in Vlaanderen regelmatig waargenomen en zijn ook vrij goed gekend. De eerste met een opvallende verbrede basale myceliumschijf, de tweede met een sterk bepoederde hoed, net of er suiker over gestrooid werd. Mits observatie van een of enkele bijkomende kenmerken kunnen ook de dubbelgangers, respectievelijk Stekeltjesmycena en Hazelnootmycena, herkend worden. Dit artikel wil de kennis van deze soorten onder de aandacht brengen om zo een beter beeld van het voorkomen en de verspreiding in Vlaanderen te krijgen. Gestart vanuit een persoonlijke interesse zullen bijkomende meldingen en registraties ook bijdragen aan het FAN-Mycena-project.

Variatie troef in het genus *Mycena* s.l.

De witsporige, veelal dunvlezige vruchtlichamen van het genus *Mycena* tonen een grote morfologische variatie, zowel macroscopisch als microscopisch, en kennen hoofdzakelijk een saprotrofe groeiwijze. Meerdere soorten zijn op het terrein goed te herkennen aan de hand van specifieke kenmerken. Zo worden o.a. Adonismycena (*M. adonis*) met zalmroze tot scharlaken hoed, Graskleefsteelmycena (*M. epipterygia* s.l.) met kleverig, aftrekbaar hoed- en steeloppervlak, Elfen-schermpje (*M. pura*) met een sterke radijsgeur en Melksteelmycena (*M. galopus*) met melkachtig sap vlot bepaald. Voor de vele bruine en grijsbruine mycena's zal microscopisch onderzoek vaak noodzakelijk zijn om zekerheid te krijgen over de soortnaam. Gelukkig zijn bij de zeer kleine, witachtige soorten toch ook nog enkele vertegenwoordigers vlot tot op sectieniveau en zelfs tot op de soort te bepalen. Zo kennen de meeste mycologen Schijfsteelmycena (*M. stylobates*) met een hoed tot 10 mm breed en een typisch, abrupt verbreed en gegroefd steelschijfje.



Fig. 1. Suikermycena (*M. tenerrima*), velumkorrels op het hoedoppervlak

Suikermycena (*M. tenerrima*, non sensu Aronsen & Læssøe) is door zijn kleine habitus wat moeilijker te vinden maar is eveneens goed herkenbaar. De Nederlandse naam is een verwijzing naar het hoedoppervlak dat met suiker lijkt bestrooid (fig. 1). Het zijn de cellen van het al-

gemeen velum die het korrelig bepoederde effect veroorzaken en het vruchtlichaam in zeer prille toestand (primordiale fase) beschermen. Bij de vertegenwoordigers van de sectie Suikermycena (*M. sect. Sacchariferae*) is de steelbasis niet of slechts zwak verbreed tot een trapeziumvormig schijfje. De twee suikermycena's, Suikermycena en Behaarde suikermycena, waaraan er in dit artikel aandacht gegeven wordt, hebben fijn behaarde stelen door de gladde, kegelvormige caulocystiden die zich over de ganse steellengte bevinden (fig. 2). De top van deze steriele cellen is af en toe vertakt of van een cilindrisch uitgroeisels voorzien. Behaarde suikermycena (*M. corynephora*) daarentegen heeft zeer lange, cilindrische caulocystiden die volledig met korte uitgroeisels bezet zijn en wordt hier verder niet besproken.

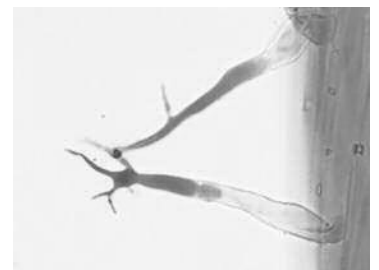


Fig. 2. Suikermycena (*M. tenerrima*), gladde, conische caulocystiden op de steel

Onderscheidende kenmerken

Om bijkomende vindplaatsen van Stekeltjesmycena (*M. tenuispinosa*) en Hazelnootmycena (*M. nucicola*), dubbelgangers van resp. Schijfsteelmycena en Suikermycena, in Vlaanderen te ontdekken, worden de eenvoudige onderscheidende kenmerken hier op een rijtje gezet zodat meer mycologen deze soorten vlot kunnen ontdekken en herkennen. Meldingen en registraties van die dubbelgangers zijn van harte welkom in de Funbel-databank, via invoeren in Waarnemingen.be of per mail

aan lieve.deceuninck@skynet.be. Het overmaken van macro- en microscopiefoto's zal de controle vereenvoudigen. Als er voldoende materiaal beschikbaar is of als er geen microscopisch nazicht gebeurde, wil dan het

materiaal bewaren. De kleine vruchtlichamen drogen eenvoudig aan de lucht waarna u ze kan opbergen in een convoluutje. Als snelle overdracht mogelijk is, mag ook vers materiaal aangeboden worden.

Schijfsteelmycena (*M. stylobates*)

versus

Stekeltjesmycena (*M. tenuispinosa*)

Schijfsteelmycena is een makkelijk te herkennen soort in het veld (fig. 3a). Ze valt op door haar grijs-witte kleur en een hoed tot wel 10 mm breed. Het abrupt verbreed **steelschijfje** is mooi **gegroeefd**. In de primordiale fase liggen de lamellen tegenaan het basaal myceliumschijfje wat de afdruk verklaart. Een minder opvallend kenmerk zijn de stekeltjes op de hoed, maar als Schijfsteelmycena even onder de loep wordt genomen, zijn de puntige uitgroeisels op het hoedoppervlak zo goed als altijd te observeren.

De liefhebbers van microscopie kunnen in het microscopische preparaat van de lamelrand de knotsvormige **cheilocystiden met één of enkele gezwollen uitgroeisels** aan de top onderscheiden.

⇔ ⇨ Het vruchtlichaam van **Stekeltjesmycena** lijkt op Schijfsteelmycena en kan in optimale omstandigheden al macroscopisch onderscheiden worden (fig. 3b). Het **steelschijfje** van Stekeltjesmycena is niet gegroeefd maar **harig of wat viltig**. De **cheilocystiden** zijn knotsvormig **met korte, cilindrische uitgroeisels** die gelijkmatig verspreid zijn en van gelijke lengte.

Elke Schijfsteelmycena waarvan de groeven op het basaal schijfje onduidelijk zijn, is het microscopisch nakijken waard.

Vergeet ook niet om eens de gelatineuze hoedhuid microscopisch te bekijken in ammonia met congo-rood om zo de mooi gevormde stekels waar te nemen die bij beide soorten voorkomen.

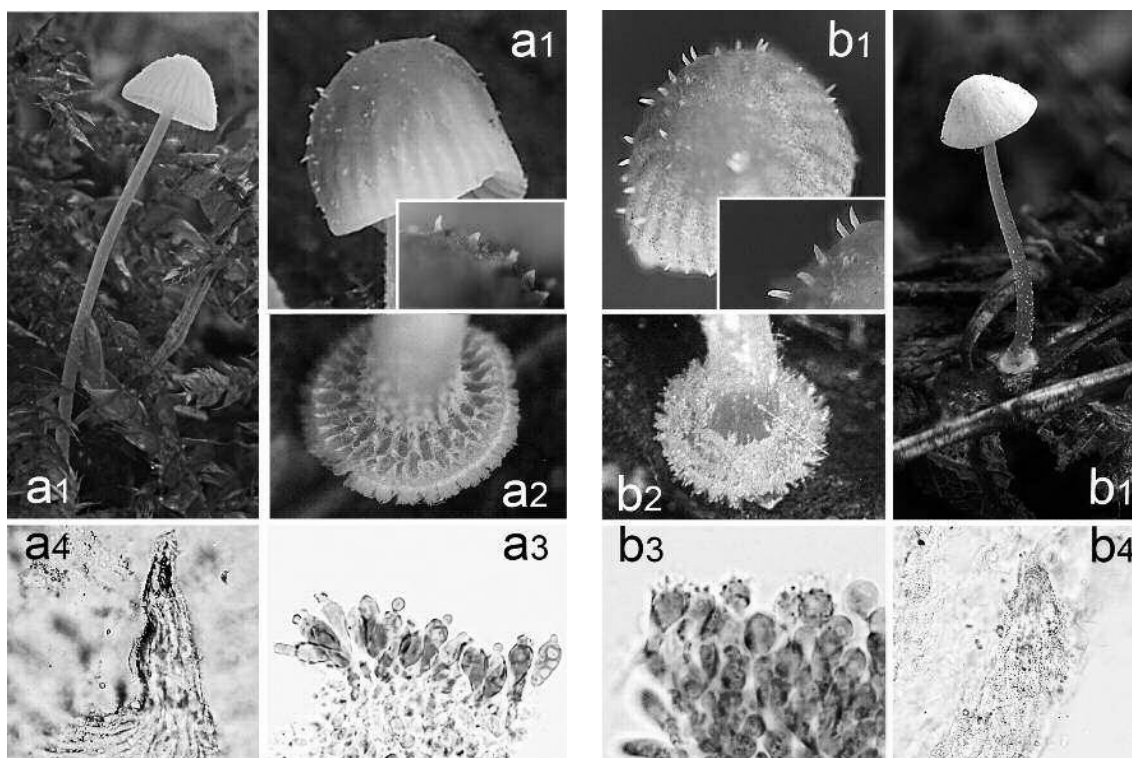


Fig. 3. **a.** Schijfsteelmycena (*M. stylobates*), a1. vruchtlichaam met stekels op de hoed; a2. gegroeefd steelschijfje; a3. cheilocystiden op de lamelrand; a4. stekel van hoedhuidhyfen

Fig. 3. **b.** Stekeltjesmycena (*M. tenuispinosa*), b1. vruchtlichaam met stekels op de hoed; b2. harig steelschijfje (foto L. Vannieuwerburgh); b3. cheilocystiden op de lamelrand; b4. stekel van hoedhuidhyfen.

Suikermycena (*M. tenerimma*)

versus

Hazelnootmycena (*M. nucicola*)

Suikermycena vinden we in de literatuur terug als *M. tenerrima* of *M. adscendens*. Hier wordt de naam *M. tenerrima* sensu stricto gehanteerd. Meerdere auteurs kennen een bredere soortopvatting of aanzien Hazelnootmycena (*M. nucicola*) als synoniem (Aronsen & Læssøe, 2016). Microscopisch onderzoek gedurende meerdere jaren toonde duidelijke, morfologisch onderscheidende kenmerken. Het vermoeden van twee afzonderlijke soorten bleef ook na analyse van DNA-sequenties bevestigd.

Suikermycena is zeer klein, met een volledig korrelig bepoederde hoed tot 5 mm breed (fig. 5a). De witte vruchtlichamen contrasteren sterk met het donkere hout of de schors waarop ze groeien en zijn zo makkelijk te vinden.

De steel is volledig bezet met lange maar zeer fijne haartjes door de aanwezigheid van gladde, smalle conische caulocystiden. De steelbasis is verbreed tot een klein schijfje. Aan de lamelaanhechting kan, mits goede belichting of doorschijnend licht, een **pseudocollarium** onderscheiden worden. De lamellen zijn namelijk aan de steelzijde U-vormig met elkaar verbonden door fertiel weefsel. Bij jonge exemplaren is dit reeds aanwezig en de steeltop rakend maar later stervormig losscheurend. Of dit een betrouwbaar morfologisch, onderscheidend kenmerk binnen het genus *Mycena* is, wordt door sommige auteurs betwist.

In het microscopische preparaat van de lamel zijn hoofdzakelijk **2-sporige basidiën**, ellipsoïde, appelpitvormige sporen, gemiddeld $8,8 \times 5,3 \mu\text{m}$, met een gemiddelde **Q-waarde = 1,7** en **gesnauwde cheilocystiden** te ontdekken. De



Fig. 4. Velumcel van *M. tenerrima*

eindcellen van het steelschijfje zijn **glad, conisch of smal spoelvormig** met afgeronde top. De grote velumcellen komen makkelijk los en kunnen zowel ter hoogte van de hoedhuid als los in het preparaat en dus ook aan de steelbasis geobserveerd worden (fig. 4).

⇔ ⇔

Jammer genoeg is de Nederlandse naam **Hazelnootmycena** misleidend om de twee sterk op elkaar gelijkende suikermycena's uit elkaar te houden (fig. 5b). Beide soorten zijn gemeld op hazelnoot (*Corylus* sp.) maar komen ook voor op andere substraten. Hazelnootmycena lijkt macroscopisch op Suikermycena, met een hoed tot 5 mm breed, maar wordt in de literatuur als tenerder dan de meer robuuste Suikermycena beschreven. Of dit effectief een soortspecifiek kenmerk is of eerder een gevolg van de groeiwijze op hazelnoot, kon nog niet achterhaald worden.

Bij Vlaamse vondsten van Hazelnootmycena werd nog **geen pseudocollarium** vastgesteld en de observatie van dit kenmerk krijgt bijgevolg best nog een tijdlang aandacht.

Microscopisch is Hazelnootmycena gekenmerkt door **hoofdzakelijk 4-sporige basidiën**, subcilindrische sporen gem. $7,4 \times 3,9 \mu\text{m}$, **$Q_{\text{gem.}} = 1,9$** en **cheilocystiden zonder of met een zeer fijn cilindrisch uitgroei (rostrum)**. De **eindcellen van het steelschijfje** zijn **cilindrisch of smal knotsvormig** en met korte uitgroeisels bezet (**diverticulaat**) (jonge vruchtlichamen bekijken). Ook hier kunnen grote velumcellen overall in het microscopisch preparaat waargenomen worden (fig. 4).

Hazelnootmycena werd origineel beschreven met smallere sporen ($7-9 \times 4-5 \mu\text{m}$) maar het verschil met Suikermycena is te klein om de sporengrootte als onderscheidend kenmerk te gebruiken. De Q-waarde van de sporen is tot hertoe treffender gebleken.

Elke Suikermycena, niet enkel die van op hazelnoot of hazelaarstrooisel, is het microscopisch nakijken waard om de eindcellen van het steelschijfje, de basidiën en de Q-waarde van de sporen te checken. Of het al dan niet voorkomen van een pseudocollarium een betrouwbaar onderscheidend kenmerk tussen beide soorten wordt, zal mede aan de hand van de door u bezorgde informatie hopelijk meer duidelijk worden.

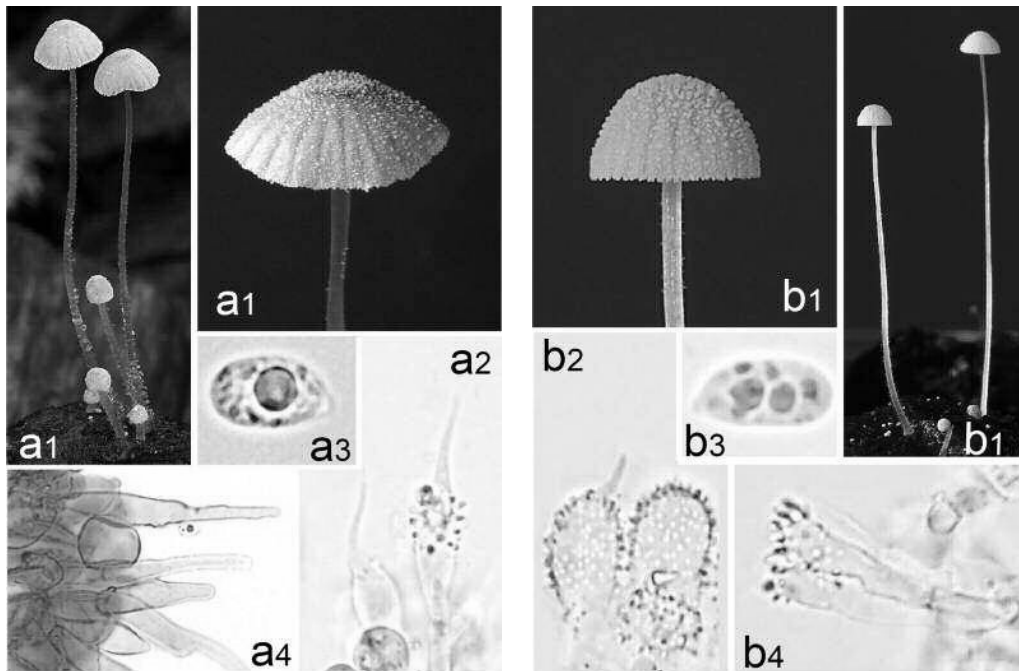


Fig. 5. **a.** Suikermycena (*M. tenerrima*), a1. vruchtlichaam met velumkorrels op de hoed; a2. spoelvormige cheilocystide met gladde snavel en centraal korte uitgroeisels; a3. ellipsoïde tot appelpitvormige spore; a4. terminale, gladde cellen van het basaal myceliumschijfje.

Fig. 5. **b.** Hazelnootmycena (*M. nucicola*), b1. vruchtlichaam met velumkorrels op de hoed; b2. knotsvormige cheilocystide, soms met een dun, cilindrisch uitgroeisels; b3. subcilindrische spore; b4. terminale, knotsvormige cellen van het basaal myceliumschijfje met korte uitgroeisels.

Bijkomende registraties meer dan welkom

Alvast bedankt voor uw eventuele medewerking bij het registreren van bijkomende mycena-vondsten, in het bijzonder van de hierboven vermelde dubbelgangers.

Hopelijk beleeft u in de toekomst veel plezier aan deze kleine, witte mycena's. Bijkomende informatie over het microscopisch onderzoek van zulke kleine vruchtlichamen kan u altijd opvragen op bovenvermeld mailadres.

Bestudeerd materiaal

- M. nucicola*: Bilzen, Watervalbos, 05-09-2020, IFBL E7.11.43, L. Deceuninck LD4620, gb OQ819324;
M. tenerrima: Deurne, Rivierenhof, 28-11-2019, IFBL C4.27.41, L. Deceuninck LD4361, gb OQ818645;
M. stylobates: Houwaart, Doolaag, 04-08-2021, IFBL C4.48.42, L. Deceuninck LD4137;
M. tenuispinosa: Zoersel, Monnikendreef, 31-10-2019; IFBL C5.13.23; L. Deceuninck LD4288.

Dank

Met dank aan de nalezers van dit artikel voor hun kritische opmerkingen en aan Lucrese Vannieuwerburgh die haar herbariumspecimens van *M. nucicola* toetste aan bovenstaande bevindingen.

Literatuur

- ◆ Aronsen, A. & Læssøe, T. (2016). The genus *Mycena* s.l. Fungi of Northern Europe 5. 373 pp.
- ◆ Huijsman, H.S.C. (1958). Deux *Mycena* nouveaux. *Blumea. Suppl. 4*: 158-162.
- ◆ Kühner, R. (1926). Contribution à l'Étude des Hyménomycètes et spécialement des agaricacées. *Le Botaniste*, 17: 1-224.
- ◆ Maas Geesteranus, R.A. (1992). Mycenas of the Northern Hemisphere II. Conspectus of the Mycenas of the Northern Hemisphere. *Verhandelingen Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen Afdeling Natuurkunde. 90B*: 1-493.
- ◆ Robich, G. (2003). *Mycena* d'Europa. 728 pp.

Internetbron

KVMV.be <https://kvmv.be/index.php/documentatie/item/mycena-s.l.-presentatie-vlaamse-mycologendag-2023>

